

A kötet
a
Károli Gáspár Református Egyetem
a
Gáspár Hallgatói Egyesület
és az
Egymillió Lépés a Kárpát-medencében Alapítvány
támogatásával készült.

Köszönjük!

Sorozatszerkesztő:
Hima Gabriella

Lektorálta:
Bertha Zoltán

© Szerzők, 2006
© Szerkesztők, 2006
© Hima Gabriella, 2006

ISSN 1785-8771
ISBN 963-8392-94-0

Tartalom

Előszó	7
I. Költészettörténet	
SZIGETI LAJOS SÁNDOR Apokaliptikus és démonias <i>A hetedik és a Jelenések Könyve</i>	11
KRÁNICZ GÁBOR Coram Deo <i>Ady Endre istenes verseiről</i> <i>A Sion-hegy alatt című ciklus kapcsán</i>	25
II. Médiumok, adaptációk	
HIMA GABRIELLA „A médium üzenete” <i>McLuhan médiaelmélete és a hermeneutikai tradíció</i>	43
KORNER VERONIKA JÚLIA Az adaptáció problematikája, és az (elit)irodalom megfilmesíthetőségének lehetőségei	53
KORNER VERONIKA JÚLIA – MÉSZÁROS MÁRTON Az új média a harmincas évek Magyarországnak három protestáns lapjában	79
III. Történeti antropológia	
HANSÁGI ÁGNES Dilthey „élmény”-kategóriája	101
SÁRAI SZABÓ LINDA A szem és a tekintet motívuma E. T. A. Hoffmann <i>A homokember</i> című elbeszélésében	111

és gyakorlatok konfliktusai és kölcsönhatásai során nyeri el mai formáját.¹¹⁰ A filmes adaptációról szóló irodalom gyakran – mellesleg meglehetősen sarkosan – úgy interpretálja az átvétel jelenségét, hogy jó könyveket nehéz adaptálni, míg a jó adaptációk rendszerint silányabb irodalmi anyag alapján készülnek.¹¹¹ Közhely, hogy manapság milyen kevesen olvasnak, és hogy megváltoztak olvasási szokásaink. Az igazság ezzel szemben az, hogy az olvasók száma nem lett kevesebb napjainkra, inkább az olvasás mennyisége csökkent. Az olvasás gyakorisága csökkent, és főleg az elolvasott könyvek száma lett kevesebb. Az emberek olyan módon olvassák a könyveket, mint az Internetes szöveges tartalmakat: szörfölnek, beleolvasnak, belelapozgatnak.¹¹² Az olvasáskutatók tisztázzák a kérdőíveiken: amikor valaki azt válaszolja, hogy „olvasta” ezt vagy azt a híres könyvet, akkor ez nem azt jelenti-e, hogy látta a televízióban vagy a moziban. Közismert, hogy a kulturális tájékozódás fő forrása ma képi, auditív, illetve audiovizuális természetű. Ma már az olvasás kevésbé önálló tevékenység, mint inkább alkalmazott művelet.¹¹³ Régebben ki lehetett jelenteni, hogy az irodalom szolgáltat történetforrást a filmiparnak, manapság azonban már egyre kevésbé léteznek mediális határvonalak az irodalom és a film között: minden mindennek az adaptációja. Mindez részint a filmes és könyvkiadói iparág kereskedelmi meghatározottságából is következik. Ma már például az a megoldás is egyre gyakoribb, hogy a filmből készül a regény, nem pedig fordítva.¹¹⁴

Az adaptáció, azaz a közegből közegbe, médiumból médiumba történő fordítás (kittleri értelemben: áthelyezés, transzpozíció) jelensége olyannyira mindennapos, hogy mindenképpen érdemes annak ezredforduló utáni szerepéről elgondolkodni. Az elemzésekből egyértelműen kiderült, hogy egyes filmváltozatok befolyásolni tudják az alapregények kánonban elfoglalt helyét; a megváltozott, mediatizált társadalom kulturális közegei pedig alakítják az ezekről a regényekről, művekről való gondolkodást.

110. BARBIER – BERTHO LAVENIR, *i.m.*, 228.

111. NÁNAY, *i.m.*, 33.

112. Vö., <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=1999-04-tk-Budai-Olvasaskultura.html>

113. Vö., http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/kmkt/Radnoti_olvasas.htm

114. Ezek a filmregények, amelyek többnyire kereskedelmi megfontolásból születnek. Vö., <http://www.origo.hu/programajanlo/20040920szeszt.html>

Az új média a harmincas évek Magyarországnak három protestáns lapjában

Ha a test csupa szem, hol lenne a hallás? Ha az egész test hallás, hol lenne a szaglás? Márpedig az Isten rendezte el a tagokat a testben, egyenként mindegyiket, ahogyan akarta. Ha pedig valamennyi egy tag volna, hol volna a test? Így bár sok a tag, mégis egy a test. [...] Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként annak tagjai. (1 Kor 12:17-20.27)

Bár az érzékszervek hatékonyságának hierarchiáját már Ágoston felismeri: „A csalogató illatokkal nem sokat törődöm¹ [...] Már erősebben behálózott és leigázott engem a fülek élvezete². [...] A színek királynéasszonya [...] ezemiyi módon simogat, hízeleg, ha mindjárt munka közben vagyok is és rá sem hederítek.”³ Ágoston elgondolásában az érzéki (sic!) gyönyörök élvezete, az érzékszerveken keresztül érkező ingerek nem annyira összekötő kapocsként, mint inkább elhárítandó akadályként vannak jelen Isten és ember között: „Ha pedig előfordul, hogy inkább az ének, mint az énekelt szöveg ragad engem magával, bevallom, büntetésre méltó dolgot cselekszem.”⁴ Radikálisan másképp vélekedik erről Loyolai Ignác, aki az összes emberi érzékszervnek fontos szerepet tulajdonít, sőt az érzékelést⁵ a hitre jutás fontos és nélkülözhetetlen elemének tekinti. Friedrich Kittler az *Optikai médiumok*⁶ című előadásában éppen a reformáció-ellenreformáció történeti áramainak hatás-ellenhatásában jelöli ki a technikai médiumok történetének, a koraujkortól napjainkig húzódo fejlődésrajzának kiindulópontját. Gutenberg nélkül technikailag kivitelezhetetlen lett volna az Ágoston-rendi Luther „sola scriptura, sola fidei”, kizárólag a Bibliára és a hitre alapozott kulturális, történelmi-vallás-történeti és egyben mediális forradalma. Luther Bibliája azonban nemcsak

1. A. AUGUSTINUS, *Vallomások*, Bp., Gondolat, 1982, 321.

2. *Uo.*, 322.

3. *Uo.*, 325.

4. *Uo.*, 324.

5. Vö. LOYOLAI Szent Ignác, *Lelkigyakorlatok*. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, 1994, 101-104.

6. Friedrich KITTLER, *Optikai médiumok*, Bp., Magyar Műhely – Ráció, 2005.

többszörös közvetítettséget feltételez: „Ugyanis nemcsak arra tanít bennünket ez által, hogy miként a kenyér és a bor földi életünket táplálják, éppen úgy valóságos étel és ital az ő megfeszített teste és kiontatott vére, melyek az örök életre táplálják lelkünket; hanem sokkal inkább (a végből tanítja ezt, hogy) ezen látható jegyekkel és zálogokkal bizonyosakká tegyen a felől, hogy a Szentlélek munkája által oly bizonyosan részesülünk az Ő valóságos testében és vérében, mint ahogy testi szánkba vesszük e szent jegyeket az Ő emlékezetére.” Habár a különböző felekezetek nem értenek egyet abban, hogy a kenyér és a bor a szó szoros értelmében átváltozik-e Jézus testévé, hasonlóan vélekednek arról, hogy a szentségek kiszolgáltatásakor a hívek a szentségeken keresztül részesülnek az Isten megtapasztalásában. És ez – a szentségek „helyes használata” – valamennyi keresztyén egyház önmeghatározásának sarkalatos pontja: „[Krisztus tanítványai] részt is vesznek a Krisztustól szerzett és az apostoloktól ránk szállott sákramentomokban és azokkal nem élnek másképpen, hanem amint az Úrtól vették.” tanítja a második helvét hitvallás; „az egyház a szentek gyülekezete amelyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki” – mondja az Ágostai hitvallás; de a legegységelműbben a II. Vatkáni zsinat fogalmaz saját magát is szentségként definiálva: „Az egyház az üdvösség egyetemes sákramentuma.”

Mindezek fényében az a történeti különbség, amely megosztotta a történelmi keresztyén egyházakat, miszerint a protestáns teológiák szerint nincs szükség külön közvetítő közegre ember és Isten között¹, gyengébbnek látszik mint az a közös nevező, melynek alapján valamennyi egyház – a szentségek helyes kiszolgáltatásának letéteményeseiként – az egyházat magát definiálja közvetítőként. Ez pedig a technikai médiumok és az egyház viszonyára nézve azzal a következménnyel jár, hogy amennyiben az új technikai médium maga is képes lenne a szakrális tartalmak közvetítésére, magát az egyház intézményét, összekötő kapocsként való öndefinícióját tenné kétségessé. A szentségek, amelyek ebben az értelemben szakrális tartalmat hordozó médiumok, a liturgiákban rögzítetten nem szolgáltatathatók ki a láthatóság és a jelenlétőség princípiumai nélkül, így technikai mediatizálhatóságuk eleve, deklaráltan lehetetlen.

84. Vö. „És mivel egyedül csak egy az Isten, egy a közbenjáró Isten és emberek között, Jézus a Messiás; viszont egy az egész nyáj pásztora, egy ennek a testnek a Feje, végül egy a lélek, egy az üdvösség, egy a hit, egy a testamentom vagyis a szövetség: szükségesképpen következik, hogy csakis egy az egyház, amelyet azért nevezünk közösségnek, mert egyetemes, és a világ minden részén el van terjedve és minden időre kiterjed és sem helyhez, sem időhöz nincs kötve.” A második helvét hitvallás. XVII.

III. Történeti antropológia